

Pavel Koblasa

Eugen Czernin byl vzorem šlechtice a vzácného lidumila

Připomeňme si v tomto článku jednoho z posledních hrabat Černínů (Czerninů), kteří byli příslušníky nedrahovické linie, přesněji tzv. hradecké větve. Původ rodu sahá do 12. století, a patří tak k nejstarším šlechtickým rodinám v Čechách. Tím zmiňovaným šlechticem byl hrabě Eugen Jaromír, kterého černínský archivář, P. Ondřej Franta, charakterizoval slovy: „... *šlechtic v nejkrásnějších slova smyslu, člověk šlechtný a romantik ještě ve dvacátém století.*“

Jeho Excelence Eugen Jaromír František de Paula Wolfgang hrabě Czernin z Chudenic se narodil ve Vídni, Josefstadtu č. p. 213, v ranních hodinách dne 13. února 1851 jako páté dítě hraběte Jaromíra (1818-1908) a jeho manželky Karoliny rozené hraběnky Schaaffgotsche (1820-1876). U porodu byla přítomna porodní bába Katharina Schmalz. Následujícího dne dítě pokřtil farář P. Anton Krokenthaler, za kmotra přišel Eugen hrabě Czernin, c. k. komoří a tajný rada.

Novorozenec už měl čtyři starší sestry – Terezii (*1843), Marii Rudolfinu (*1845), Karolinu (*1847) a Arnoštku (*1848). O šest let později do rodiny přibyl ještě bratr František. Jaromír Czernin po 33 letech manželství 9. října 1876 ovdověl. Znovu se oženil o tři roky později, kdy si vzal vdovu Josefínu hraběnkou Falkenhaynovou, rozenou hraběnkou Paarovou (1839-1916). Z tohoto druhého svazku však už žádné potomstvo nevzešlo.

Malý Eugen vyrůstal podobně jako většina dětí ze zámožných aristokratických rodin mocnářství. Prvního vzdělání se mu dostalo díky schopnému vychovateli Karlu Jičínskému, pozdějšímu ústřednímu řediteli hraběcích statků, v domácím prostředí spolu s dalšími sourozenci. Naučil se francouzsky, pochopitelně ovládal plynně obě zemské řeči, tj. němčinu a češtinu, jistě uměl další klasické jazyky. Brzy prokázal výtvarné a literární nadání, rovněž překládal z cizích jazyků. Z českých autorů si oblíbil Karla Václava Raise, Jindřicha Šimona Baara, Julia Zeyera či Svatopluka Čecha. Vždy projevoval aktivní zájem o české státní právo. Již v roce 1868 podepsal spolu se svým otcem státoprávní deklaraci českých poslanců na zemském sněmu, za což mimo jiné oba obdrželi od několika českých měst a městeček čestné občanství. Později byl znám ve Vídni pro své postoje jako „der tschechische Graf“ (český hrabě) anebo „der tschechische Czernin“.

Dne 26. dubna 1876 si ve Vídni vzal Františku princeznu Schönburg-Hartensteinovou. Nevěsta se narodila 28. srpna 1857 v bádenské metropoli Karlsruhe. Pár oddával u Schottenkirche ve Vídni P. Otmar Helferstorfer, opat. Mezi svědky obřadu najdeme Jana Adolfa knížete Schwarzenberga, Huga Karla starohraběte Salm-Reifferscheidta, Jiřího Jana hraběte Buquoye, Bedřicha knížete Liechtensteina, Františka hraběte Trauttmansdorffa, Josefa von Arenberg, Heřmana a Otakara hrabata Czerniny. Eugen v té době bydlel ve vídeňském paláci, na adrese Landesgerichtsstraße 9, VIII. okres, a pobíral roční apanáž ve výši 6.000 zlatých. Od roku 1883 mu plynul příjem 10. 000 zlatých ročně z chudenického panství.

Eugen Czernin se následně (1877) stal čestným rytířem Řádu německých rytířů, roku 1881 byl jmenován c. a k. komořím, v roce 1907 c. a k. skutečným tajným radou. Od roku 1882 zasedal nepřetržitě v poslanecké sněmovně říšské rady, v letech 1883-1889 a 1890-1913 na českém zemském sněmu za konzervativní velkostatek. Ve dnech 20. – 30. května 1896 se jako člen dvanáctičlenné rakouské-uherské delegace zúčastnil korunovace posledního ruského cara Mikuláše II. v Moskvě. Poselstvo vedl arcivévoda Evžen jako zástupce rakouského císaře. Cestovalo se přes Uherské Hradiště, Oswiecim, Varšavu, Brest, Baranoviči, Minsk, Smolensk a Vjazmu. Ruské impérium pana hraběte nijak nenadchlo. O cestě si mimo jiné poznamenal: „*Krajina stále tatáž, pustá a jednotvárná a nikde větší osada nebo město, obyvatelstvo vypadá tak skrovně a velmi chudě, nevidí se žádné stopy po blahobytu, doprava je tak slabá, nepotkáváme skoro žádné vlaky.*“ Z mimoevropských zemí ještě stihl navštívit, tentokrát soukromě, Egypt. K této cestě došlo v únoru 1881 a během ní spatřil hrabě například Alexandrii, Káhiru, Memfis anebo Luxor.

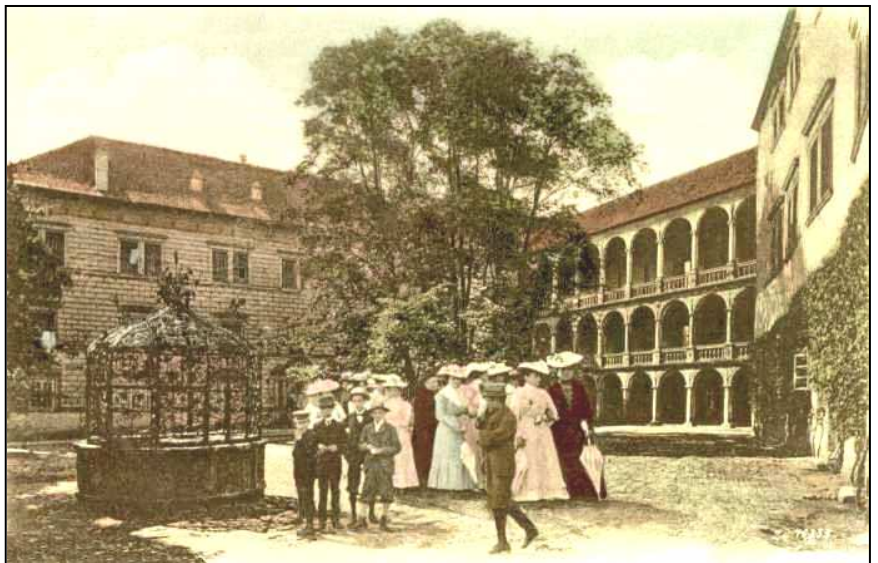
Velká změna v Czerninově životě nastala dne 29. května 1905, kdy se jeho 87letý otec Jaromír vzdal v jeho prospěch vladařství nad rodovými dominiemi. Když pak starý hrabě Jaromír 26. listopadu 1908 zesnul, zdědil hrabě Eugen všechna černínská panství a statky, tj. Chudenice, Jindřichův Hradec, Krásný Dvůr, Mašřov a Petršpurk (dnes Petrohrad). Celkem se jednalo o 31.950 hektarů půdy, 7 zámků, 62 dvorů, 16 průmyslových podniků a 34 lesních revírů. Tento majetek byl tehdy oceněn v rámci pozůstalostního řízení na 24,9 milionů rakouských korun. Po otci na Eugena přešel i historický titul nejvyšší dědičný číšník království Českého (Obersterblandmundschenk im Königreich Böhmen), a rovněž začal zasedat v panské sněmovně říšské rady ve Vídni jako její dědičný člen.

Roku 1909 byl Eugen jmenován prezidentem kuratoria Moderní galerie v království Českém, o rok později ho zvolili prezidentem Slovanské besedy ve Vídni. V roce 1912 byl za zásluhy o zdar eucharistického sjezdu ve Vídni jako čestný kavalér kardinála von Rossuma jmenován rytířem řádu papeže Pia I. třídy. Obdržel i další vyznamenání – pruský Řád červeného orla II. třídy, dále královské řády saské, italské a španělské. V roce 1911 mu císař František Josef I. propůjčil Řád zlatého rouna. V roce 1914 byl též přítomen setkání německého císaře Viléma II. a rakouského následníka trůnu, arcivévody Františka Ferdinanda d'Este na Konopišti. Eugen Czernin proslul také jako štědrý mecenáš malířů, básníků, historiků. Na svých državách podporoval školy, dělníky, hasičské sbory, daroval řadu cenných předmětů do sbírek Zemského musea království

Českého. Dostatečně známý je i případ, kdy hrabě podporoval těžce nemocného archivního adjunkta Františka Fabiana. Po jeho smrti zachoval přízeň i jeho osiřelým dětem, kterým hradil studia. V letech 1892-1923 provozoval v jindřichohradeckém Kuchyňském dvoře ojedinělý ústav na výrobu zvířecí očkovací látky, lidově zvaný očkárna. Rozhodl se zrekonstruovat nejstarší části jindřichohradeckého hradu a hodlal tam umístit většinu rodinných uměleckých sbírek a archiv. Projekt se uskutečnil v letech 1906-1923 pod vedením architekta Humberta Walchera von Mollheim. Práce si vyžádaly několik set tisíc korun.

Velkorysé plány ovšem překazila válka, a zejména pozemková reforma. Za první světové války, hned v září 1914, Czernin nechal na zámku v Jindřichově Hradci zřídit nouzovou nemocnici pro raněné vojáky. Její kapacita představovala 39 lůžek. Mezi pacienty převažovali vojáci z Čech, později přibylí z Uher, Bosny, Haliče či Dalmácie. Fungovala až do ledna 1917, kdy jí nechaly vojenské úřady zavřít. Na válečné půjčky upsal 600.000 korun. Československá pozemková reforma značně zranila stárnoucího aristokrata. V roce 1923 mu stát zabral milovanou Jemčinu, kde Černínové po generaci často a rádi pobývali. Jako dávkou z majetku vyměřila mladá republika Czerninovi 19.729.106 korun, což mělo na okleštěné hraběcí hospodářství devastační účinky. K tomu ještě zůstávaly staré dluhy váznoucí na fideikomisu ve výši 1.648.000 korun. Československý stát navíc ultimativně požadoval, aby Černínové převezli na své náklady svou cenou obrazárnu z Vídně do Jindřichova Hradce, což se nikdy neuskutečnilo. Do deníčku si k novým poměrům hrabě napsal: „*Poměry se staly stále více nejistými. Právo a vlastnictví již není ochraňováno, není ctěno, vládne už pouze svévole a ziskuchtivost; naše nebohé, staré, pěkné Čechy zanikly, přestaly být právním a kulturním státem.*“ Po provedení pozemkové reformy zbylo nedrahovické líní, resp. hradecké větvi rodu Černínů 13.923 hektarů pozemků, 5 zámků, 10 dvorů, 13 průmyslových zařízení a 23 polesí.

Poslední roky života trávil především ve vídeňském paláci. V srpnu 1922 ustanovil svým zplnomocněným zástupcem svého synovce Františka hraběte Ledebura, nadále pokračoval v mezích svých možností v dobročinných aktivitách. Roku 1923 poskytl svůj zámek Lázeň u Chudenic školákům na zotavení, o rok později ho nabídl budějovickému biskupovi Šimonu Bártovi pro letní pobyt. Zábory majetku a chování státních úřadů mu odebralo značné množství energie, přesto se neváhal bránit. V roce 1924 například striktně odmítl umístění pamětní desky nacionalistickému politikovi Aloisi Rašínovi na velké arkády v Jindřichově Hradci.

Jindřichův Hradec: Třetí zámecké nádvoří s historickou studnou a velké arkády (Fotoatelier Josef Hanek, 1903).

Hrabě Eugen byl 23. října 1925 na cestě z Jesenice do Petršpurku raněn mrtvicí a ochrnula mu levá část těla. Stav se neustále zhoršoval, až 5. listopadu 1925 vydechl na petršpurském zámku ve 12,30 hodin naposledy. Pohřeb se konal o šest dní později v Jindřichově Hradci. Ostatky byly za velké účasti oficiálních hostů i řadových obyvatel uloženy do rodinné hrobky u svatého Jakuba. Těžce nemocná manželka Fanny chyběla. V tisku se pak objevila tzv. poslední vůle zesnulého hraběte: „*Všem, kteří ke mně za živa lnuli, a bylo jich mnohem více, nežli jsem si zasloužil, děkuji vřele z hloubi srdce svého a prosím je, aby též na mne v modlitbách pamatovali. Všechny, kterým jsem za živa snad ublížil a je zarmoutil, tímto pokorně a z celého srdce svého odprošuji. Rád bych, aby můj dík jakož i odprošení dle možnosti oznámeno bylo i všem mým podřízeným a služebníkům, neboť mám zajisté mnoho, zač děkovati a též mnoho zač odprošovati.*“

Prameny a literatura

- *Erzdiözese Wien, Pfarre Maria Treu, Taufbuch, 1851.*
- *Marie LIŠKOVÁ, Slovník představitelů zemské samosprávy v Čechách v letech 1861-1913, Praha 1994.*
- *Rudolf LUSTIG – František SVĚTNIČKA, Schematismus velkostatků v Čechách, Praha 1933.*
- *Ohlas od Nežárky, roč. 55, 13. 11. 1925, č. 46*
- *Ohlas od Nežárky, roč. 55, 27. 11. 1925, č. 48.*
- *Národní archiv, Fideikomisní spisy, sign. VII E 54 (F 8/98), kart. 573, 594.*
- *Státní oblastní archiv Třeboň – odd. Jindřichův Hradec (dále „SOA JH“), Černínská ústřední kancelář, sign. III F 2, kart. 10.*
- *SOA JH, Rodinný archiv Černínů, Evžen (II.), kart. 1-18 a 478-484.*
- *SOA JH, Velkostatek J. Hradec, sign. IV Kc 8c, kart. 193-194.*
- *SOA JH, Velkostatek J. Hradec, sign. VI Md 1-5, kart. 590.*
- *SOA JH, Zemědělsko-lesnický archiv J. Hradec, sign. I F 1, kart. 3.*
- *Ignaz TITTEL, Schematismus und Statistik des Großgrundbesitzes und größerer Rustikalgüter im Königreiche Böhmen, Prag 1906.*